

УДК 355.23:37.03:811

СТАН СФОРМОВАНOSTI ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Бец Юрій Іванович,
м.Хмельницький

У статті автором досліджується стан сформованості національної свідомості у майбутніх офіцерів-прикордонників. Визначено структуру, а саме: компоненти і показники; встановлено рівні сформованості національно-державної свідомості курсантів, що навчаються на спеціальності «Переклад». В результаті констатувального експерименту встановлено дійсний рівень національної свідомості майбутніх офіцерів. Автор визначив основні шляхи вдосконалення процесу формування національної свідомості під час професійної підготовки.

Ключові слова: національна свідомість, компоненти, показники та рівні, результати констатувального експерименту, шляхи підвищення рівня національної свідомості.

Серед основних завдань реформування освіти в Україні чільне місце посідає відродження та розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки у вихованні свідомих громадян держави, а тому діяльність навчальних закладів повинна організуватися таким чином, щоб у повній мірі сприяти становленню особистості як активного творця власного життя. Таким чином, можна стверджувати що на перше місце виходить проблема формування у вузах майбутніх громадян, носіїв національної та людської гідності, патріотизму, порядності, творців матеріальних та духовних цінностей, яким притаманний високий рівень національної свідомості.

У Концепції національного виховання студентської молоді

значається, що одним із найважливіших принципів реформування вищої освіти України має стати національна спрямованість навчально-виховного процесу ВНЗ, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і національними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти найважливішим інструментом розвитку і гармонізації національних відносин. Таким чином усе це стосується і вищих військових навчальних закладів.

Відзначимо, що після проголошення Акту про незалежність питання формування національної свідомості привернули увагу значного кола дослідників. Зокрема, В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, Б.М. Ступарик, Д.О. Тхоржевський досліджували педагогічні механізми національного виховання; філософські аспекти становлення національної свідомості вивчали В.Ф. Жмир, В.С. Лісовий; М.І. Боришевський, В.П. Москалець аналізували психологічні передумови виховання та розвитку національної свідомості. Проте, робити які би висвітлювали сутність формування національно-державної свідомості офіцерського складу немає. На сучасному етапі розвитку наукових досліджень нарізла нагальна потреба у встановленні складових компонентів цієї наукової категорії та розробки конкретних механізмів, які би забезпечували розвиток національної свідомості майбутніх офіцерів ще під час навчання у ВНЗ. Саме ці аспекти виступили основними мотиваційними чинниками для написання статті.

Отже, мета: на основі наукових розробок фахівців визначити складові національної свідомості та встановити дійсний стан сформованості її у курсантів спеціальності «Переклад» НАДПСУ ім. Б.Хмельницького. У процесі дослідження ми поставили перед собою наступні завдання:

- проаналізувати зміст національної ідеї та її реалізації у ВНЗ;
- встановити структуру (компоненти, показники та рівні) національно-державної свідомості курсантів;
- дослідити дійсний стан сформованості національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників;
- визначити найбільш перспективні шляхи підвищення рівня національної свідомості курсантів.

Сьогодні провідною ідеєю в Україні виступає національна ідея, яка базується на високих національних і загальнолюдських цінностях, спрямована на інтеграцію всього суспільства. Виходячи з цього основою навчально-виховного процесу у ВНЗ повинна стати українська національна ідея, яка повинна спрямовувати розум, енергію, творчість; забезпечувати вільний національно-культурний розвиток особистості. Саме національна ідея виступає консолідуючим засобом та вимагає вирішення завдань, які тісно пов'язані із формуванням національної свідомості. Вона має бути не просто атрибутом національної свідомості, а поштовхом до практичних справ.

У енциклопедичних виданнях вказано, що національна ідея визначається як духовна першооснова, джерело особистісного розвитку людини; джерело суспільного поступу того чи іншого етносу, його державотворчої енергії; механізм урівноваження та гармонізації життєдіяльності народів, що населяють певний ландшафтно-кліматичний простір і мають спільну історико-політичну долю, орієнтацію на майбутнє. М.І. Пірен наголошує, що національна ідея – «це система поглядів, ідей стосовно комплексу питань, пов'язаних з існуванням і розвитком суспільства, нації, всього народу; це своєрідний національний ідеал» [1, с. 205].

Наш власний педагогічний досвід дає підстави стверджувати, що національна ідея повинна стати ідеологією державного будівництва, і лише тоді вона здатна інтегрувати життя народу. Отже, національна ідея українського поліетнічного суспільства – категорія моральна, духовна і консолідуюча. Саме в цьому напрямку має формуватися свідомість громадян України сьогодні. Особистості, якій притаманне прагнення до самовираження і самореалізації своєї національної сутності, неповторності, властива потреба зайняти гідне місце серед інших національних спільнот та зробити помітний внесок у розвиток людської історії.

Виходячи із сутності національної ідеї ми вважаємо, що

майбутні фахівці із вищою освітою повинні володіти високим рівнем національно-державної свідомості. Не є виключенням у цьому переліку є майбутні офіцери-прикордонники. У будь-якій національній державі вища освіта повинна бути спрямована на виховання громадянина і патріота своєї держави. Усе це прямо стосується офіцерів-прикордонників, які виступають обличчям нашої країни.

Відзначимо, що система вищої військової освіти покладає на курсантів ВНЗ такі функції як: навчальна, службова, функція розвитку особистих якостей. Дамо коротко характеристику зазначених функцій. Беручи до уваги об'єкт нашого дослідження, можна стверджувати, що формування національно-державної свідомості прямо та опосередковано присутнє під час реалізації зазначених функцій, які виконують курсанти ВНЗ. Фахівець, який закінчив навчання у НАДПС ім. Б.Хмельницького повинен: відповідати «соціальному портрету»; володіти високим культурним рівнем; бути готовим до виконання типових та нетипових завдань діяльності майбутнього офіцера-прикордонника. Відзначимо, що всі вони пов'язані із національно-державною свідомістю майбутнього офіцера.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з означеного кола питань, встановлено, що національна свідомість майбутніх офіцерів-прикордонників – це особливе специфічне утворення, яке знаходить своє втілення у національно-патріотичних якостях, національних цінностях, національному характерові, розвинутій національній ідентичності, почуті любові до Батьківщини, самовідданості та готовності поступитися власними потребами на користь своєї країни, самовіддане виконання військового обов'язку.

Ми вважаємо, що національно-патріотичні якості майбутніх офіцерів-прикордонників повинні включати: шанобливе ставлення до національних і державних символів України, до Державного Гімну, Конституції України; формування сукупних уявлень про власну націю, її самобутність; утвердження патріотичних почуттів до рідної землі, свого народу. У цілому, формування національно-державної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників повинно сприяти: усвідомленню національної, культурної і мовної єдності українців; формуванню громадянина-патріота.

П.І. Кензьора [2, с. 22–23] переконаний, що розв'язання багатьох проблем у суспільстві залежить від громадянської позиції. У свою чергу навчально-виховний процес повинен бути спрямований на всебічний розвиток людини як особистості, громадянина та патріота української держави.

Одне із завдань, які ми поставили перед собою полягає у становленні дійсного рівня сформованості національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників, тому виникла необхідність проаналізувати загальні підходи науковців щодо структури цього поняття. Наукова категорія «структура» у перекладі із латинської мови означає – побудова, розташування, порядок. У філософському словнику під терміном «структура» розуміють сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують збереження його основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах; основна характеристика системи [3, с. 629].

Зазначимо, що серед дослідників не вироблено єдиного підходу до цього питання. Відмінність у визначенні компонентів, критеріїв та показників зумовлюють різні підходи до встановлення конкретного рівня досліджуваної величини. Зазначимо, що сьогодні існує декілька точок зору у цьому напрямку, зокрема ряд авторів трактують окремі аспекти як компоненти, інші – як критерії.

Отже, науковці М.І. Боришевський [4] і Д. Тхоржевський [5] виділяють такі компоненти: когнітивний; емоційний, рефлексивний, потенційно-діяльнісний, вольовий. Т.С. Бондаренко [6] визначила провідними компонентами національної самосвідомості особистості когнітивний, емоційний, морально-оцінний та вольовий. Децю по-іншому підходить до визначення компонентів національної самосвідомості В.В. Борисов [7]. Науковець виокремлює такі компоненти: когнітивний (знання про культурні і психологічні особливості свого народу); емоційно-ціннісний (культурні і психологічні потреби, мотиви, інтереси), регулятивний (діяльність поведінки). Нам імпонує підхід Г.М. Гуменюк

[8], яка виділяє три компоненти сформованості національної самосвідомості, а саме: пізнавальний; почуттєвий; поведінковий.

Беручи до уваги результати вищенаведених досліджень, ми у визначенні компонентів сформованості національної свідомості курсантів виходили з того, що під цим поняттям ми розуміємо ознаки, на основі яких здійснюється оцінка сформованості національної свідомості. Тобто саме виокремлені нами компоненти виступають мірилом оцінки. У свою чергу показники на

нашу думку повинні враховувати такі параметри, як: чому, в ім'я чого особистість діє, що конкретно здійснює майбутній офіцер-прикордонник і як, якими засобами він користується і за яких умов.

Отже, в результаті наукових пошуків виділено такі компоненти: пізнавальний; ціннісний; поведінковий.

У табл. 1. представлено сукупність показників, які відповідають за формування зазначених компонентів.

Таблиця 1.

Компоненти та показники сформованості національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників

Компоненти	Показники
Пізнавальний	<ul style="list-style-type: none"> – володіння системою теоретичних знань про сутність національної свідомості; – розвинутість національно-патріотичних якостей; – позитивна національна ідентичність
Ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> – сформованість національно-державницьких цінностей; – самовідданість та готовності поступитися власними потребами на користь своєї країни; – розвиток національно-державних почуттів та національного характеру
Поведінковий	<ul style="list-style-type: none"> – активність та добровільна участь у заходах національно-державницького характеру; – готовності поступитися власними потребами на користь своєї країни; – самовіддане виконання військового обов'язку

На основі компонентів та показників виділено три рівні сформованості національної свідомості: високий, середній, низький. Дамо їм характеристику.

Курсант, якому притаманний високий рівень сформованості національної свідомості (по пізнавальному показникові) володіє ґрунтовною системою теоретичних знань у галузі національної свідомості; їм притаманна висока усвідомленість національно-патріотичних якостей (шанобливе ставлення до національних і державних символів України, до Державного Гімну, Конституції України; формування системних уявлень про власну націю, її самобутність; притаманні високі патріотичні почуття до рідної землі, народу, української мови), володіють високим ступенем національної ідентичності (позитивна ідентичність зі своєю національною спільнотою, яку характеризують позитивний образ власної національної спільноти та позитивне ставлення до представників інших націй).

Стосовно ціннісного компонента, то курсантові притаманна висока сформованість системи національно-державницьких цінностей (розвинута українська ідея (прагнення до державності і соборності), повага до Конституції та дотримання законів та законодавчих актів; патріотизм та беззаперечна готовність встати на захист інтересів своєї Батьківщини; самостійне вивчення бойових й історичних сторінок історії українського народу; почуття національної гідності; висока повага до державних та національних символів; любов до рідної мови, культури; готовність до ратного подвигу в ім'я розквіту держави); притаманна самовідданість та внутрішня готовність поступитися власними потребами на користь своєї країни; сильно розвинуті національно-державні почуття риси національного характеру (демократичність, волелюбство, толерантність, працелюбство, не конфліктність (асертивна поведінка)).

Щодо поведінкового компоненту то курсантам із високим рівнем притаманні висока активність, самостійність та добровільна участь у заходах національно-державницького характеру; внутрішня мотивація щодо готовності поступитися власними потребами на користь своєї країни; усвідомлене, самовіддане виконання військового обов'язку без зовнішніх чинників та стимулів.

Майбутній офіцер-прикордонник, якому властивий середній рівень сформованості національної свідомості (по пізнавальному показникові) володіє знаннями у галузі національної свідомості, які не є систематизованими; їм притаманна середня усвідомленість національно-патріотичних якостей (чемне ставлення до національних і державних символів України, до Державного Гімну, Конституції України; несистематизовані та розрізнені уявлення про власну націю, її самобутність; утвердження патріотичних почуттів до рідної землі, народу, української мови на основі зовнішніх

мотивів), володіють середнім ступенем національної ідентичності (нейтральна ідентичність зі своєю національною спільнотою, яку характеризують нейтральний образ власної національної спільноти та нейтральне ставлення до представників інших націй).

Курсантові із середнім рівнем сформованості національної свідомості стосовно ціннісного компонента притаманний середній ступінь сформованості системи національно-державницьких цінностей (українська ідея присутня лише частково, повага до Конституції та дотримання законів та законодавчих актів здійснюється як самостійно так і на основі зовнішніх чинників; ступінь патріотизму та готовності встати на захист інтересів своєї Батьківщини середній; вивчення бойових й історичних сторінок історії українського народу здійснюється як на основі власного бажання так і за умови контролю ззовні; почуття національної гідності розвинуті посередньо; повага до державних та національних символів відносна; особистість поважає рідну мову та культуру, проте не завжди уміє відстояти власну думку стосовно цих питань; готовність до ратного подвигу в ім'я розквіту держави властива як за умови внутрішнього покликання так і за умови зовнішніх стимулів); притаманна готовність поступитися власними потребами на користь своєї країни; національно-державні почуття та риси національного характеру розвинуті середньо (притаманна демократичність, волелюбство, терпимість, працелюбство, зазвичай компроміс у конфліктах).

Відносно поведінкового компоненту то курсантам із середнім рівнем притаманні середня активність та часткова добровільна участь у заходах національно-державницького характеру; внутрішня та зовнішня мотивація щодо готовності поступитися власними потребами на користь своєї країни; належне виконання військового обов'язку, як професійно-необхідного.

Майбутній захисник кордону, якому притаманний низький рівень сформованості національно-державної свідомості (по пізнавальному показникові) володіє низьким рівнем теоретичних знаннями у галузі національної свідомості; їм притаманна низька усвідомленість національно-патріотичних якостей (байдуже ставлення до національних і державних символів України, до Державного Гімну, Конституції України; практично відсутні уявлення про власну націю, її самобутність; притаманні амбівалентні почуття до рідної землі, народу, української мови), володіють низьким ступенем національної ідентичності (негативна ідентичність зі своєю національною спільнотою, яку характеризує негативний образ власної національної спільноти та негативне ставлення до представників інших націй).

Курсантові із низьким рівнем сформованості національної свідомості стосовно ціннісного компонента притаманна низька ступінь сформованості системи національно-державницьких цін-

ностей (українська ідея практично відсутня, повага до Конституції та дотримання законів та законодавчих актів здійснюється в переважній більшості лише на основі зовнішніх чинників; ступінь патріотизму та готовності встати на захист інтересів своєї Батьківщини реалізується лише тоді коли збігається із власними інтересами; вивчення бойових й історичних сторінок історії українського народу здійснюється за умови систематичного контролю ззовні; почуття національної гідності розвинуто слабо; повага до державних та національних символів відносна; особистість амбівалентна до рідної мови та культури; готовність до ратного подвигу в ім'я розквіту держави властива за умови зовнішніх матеріальних стимулів); притаманна готовність поступитися власними потребами на користь своєї країни лише за дуже вагомих обставин; національно-державні почуття та риси національного характеру розвинуті слабо (притаманна часткова демократичність, байдужість до волелюбства, часткова терпимість, відносне працелюбство, пристосованість або суперництво у конфліктній взаємодії).

Стосовно поведінкового компоненту слід відзначити, що курсантам із низьким рівнем притаманні переважно пасивність у тих заходах, які є не обов'язковими, участь у заходах національно-державницького характеру здійснюється на основі наказів командирів; зовнішня мотивація щодо готовності поступитися власними потребами на користь своєї країни; виконання військового

обов'язку як реалізація матеріальних потреб.

Зазначимо, що у констатувальному експерименті було задіяно 203 курсанта спеціальності «Переклад» НАДПСУ ім. Б. Хмельницького (60 курсантів першого курсу; 46 – другого; 44 – третього; 53 – четвертого курсів). З метою конкретного визначення рівнів сформованості пізнавального компоненту національно-державної свідомості було розроблено комплексне анкетування, яке включало запитання теоретичного та практичного характеру. Для встановлення рівнів ціннісного та поведінкового компонентів було використано ряд тестувань, та проєктивних методик; опитування; системні бесіди та інтерв'ю. Результати представлено у Табл. 2.

За невеликим обсягом статті не маємо змоги охарактеризувати та пояснити отримані результати. Зазначимо лише, що із 203 продіагностованих курсантів високий рівень сформованості національної свідомості за пізнавальним показником притаманний лише для 29 респондентів, тоді як переважній більшості (120) притаманний середній рівень; 54 курсантам властивий низький рівень. Практично ідентичні результати ми отримали і стосовно показників ціннісного компоненту. Зокрема, 33 майбутнім офіцерам властивий високий рівень сформованості національної свідомості стосовно ціннісного компоненту, тоді як 125 опитаних володіють середнім та 45 низьким рівнями.

Таблиця 2.

Рівні сформованості національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників (результати констатувального експерименту)

Рівні	Компоненти											
	Пізнавальний				Ціннісний				Поведінковий			
	I курс	II курс	III курс	IV курс	I курс	II курс	III курс	IV курс	I курс	II курс	III курс	IV курс
Високий	5	6	6	12	7	7	6	13	10	7	7	13
Середній	30	26	29	35	32	28	30	35	30	27	30	35
Низький	25	14	9	6	21	11	8	5	20	12	7	5

Дещо кращі результати ми отримали відносно показників поведінкового компонента, що зумовлено, насамперед, чітким підпорядкуванням та виконанням наказів та розпоряджень командирів. Отже, 37 курсантів мають високий рівень сформованості національної свідомості відповідно до показників поведінкового компонента; 122 – середній і 44 – низький.

Таким чином: 14,28% майбутніх захисників кордону володіють ґрунтовними знаннями у зазначеній галузі (пізнавальний компонент); 16,26% респондентів мають високий рівень стосовно ціннісного компоненту; 18,23% опитаних отримали позитивні результати щодо поведінкового компоненту. Отримані під час констатувального експерименту результати засвідчують нагальну необхідність щодо фундаментальної діяльності у напрямку формування компонентів національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників.

З огляду на отримані нами діагностичні дані ми розробили основні шляхи подальшої діяльності у зазначеному напрямку. А саме, ми вважаємо, що гідне місце у процесі формування національної свідомості у курсантів Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького посідає плекання лицарської духовності. Наш народ називав лицарями людей, у яких були сформовані висока духовність, шляхетні якості, моральні чесноти, сила волі і сила духу, мужність і звитяга, милосердя. Такі люди присвячували своє життя боротьбі за свободу і незалежність рідного народу, побудову самостійної країни. Головна ідея, яку відстоювали прихильники козацько-лицарського способу життя – це свобода особистості і народу, незалежність рідної землі, що вимагало готовності захищати свою землю від ворожих навал, міцної матеріально-економічної бази та військової могутності. Ми переконані, що чим раніше і глибше пізнаватиме кожен майбутній офіцер скарби лицарської духовності (традиції, звичаї, ідеї, моральні цінності), тим вищий рівень національно-державної свідомості можна сформувати. Отже, творче пізнання історії розвитку українського козацтва, вивчення лицарських традицій ви-

ступає одним із провідних напрямків педагогічної науки стосовно професійної підготовки висококваліфікованих офіцерів-прикордонників. При такому підході у курсантів формується історична пам'ять, національна свідомість, гідність і гордість, гуманізм і патріотизм, синівська відданість Батьківщині, сила волі і духу, стійка громадянська позиція.

Розв'язання означеного кола питань покладено на: офіцерів курсантських підрозділів; виховний відділ; відділ професійного добору та психологічного забезпечення; Народний дім товариства української мови імені Тараса Шевченка. Ці структури впроваджували розроблений нами комплекс психолого-педагогічних тренінгових занять. Зазначимо, що великі можливості для формування у курсантів НАДПСУ ім. Б. Хмельницького якостей патріота закладені в українознавчих дисциплінах: історії України, історії кордонів України, етнографії, літературі. Ці навчальні дисципліни у центрі формування патріота ставлять поняття «Україна», глибоке усвідомлення якого виступає мірилом національної свідомості та духовної зрілості.

Висновки: в результаті аналізу науково-педагогічної літератури досліджено роль національної ідеї як духовної першооснови та джерела особистісного розвитку людини а також стимулу суспільного поступу. На основі наукових досліджень виокремлено основні компоненти національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників (пізнавальний; ціннісний; поведінковий) та охарактеризовано відповідні показники. Досліджено сутність трьох рівнів (високий, середній, низький) сформованості національної свідомості курсантів на основі визначених компонентів.

За результатами констатувального експерименту встановлено, що для переважної більшості респондентів притаманний низький та середній рівень сформованості національно-державної свідомості. Менше між у ¼ респондентів встановлено наявність високого рівня національно-державної свідомості за усіма трьома компонентами. Такий стан речей потребує посиленої діяльності у зазначеному напрямку. Визначено основні шляхи, які

сприятимуть підвищенню компетентності курсантів у зазначеному напрямку.

Отже, у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників належна роль повинна приділятися формуванню національної свідомості, що у цілому сприятиме підвищенню рівня професійної компетентності фахівців із вищою військовою

освітою.

Перспективи подальших розвідок будуть спрямовані у площину визначення реальних заходів щодо покращення процесу формування зазначеної категорії, а також будуть висвітлені результати формувального експерименту по формуванню національної свідомості майбутніх офіцерів-прикордонників.

Література та джерела

1. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник / Пірен Марія Іванівна – Київ: МАУП, 2003. – 360 с.
2. Кендзьор П.І. Інноваційні форми організації громадянського виховання старшокласників у позакласній роботі: дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «теорія виховання» / Кендзьор Петро Іванович. – К., 2004. – 215 с.
3. Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 815 с.
4. Боришевський М.Й. Виховання національної самосвідомості молоді – актуальна проблема педагогічної науки / Мирослав Йосимович Боришевський // Теоретико-методологічні засади ідей народної і наукової педагогіки у вихованні дітей та молоді // За заг. ред. дійсн. чл. АПН України, проф. Кононенко В.І. та чл.-кор. АПН України, проф. Скульського Р.П. – Івано-Франківськ, 2000.-С.22-27.
5. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості. / За ред. Д.О. Тхоржевського. – К.: ІЗМН, 1998. – 150 с.
6. Бондаренко Т.Є. Формування національної самосвідомості старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі краєзнавчої роботи / Тетяна Євгенівна Бондаренко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2007. – № 4 – С. 47–52.
7. Борисов В.В. Теоретико-методологічні основи формування національної самосвідомості: Монографія / Вячеслав Вікторович Борисов. – Краматорськ – 2003. – 518 с.
8. Гуменюк Г.М. Формування національної самосвідомості в учнів середнього шкільного віку засобами туристсько-краєзнавчої роботи: дис. канд.... пед. наук: спец. 13.00.07 «теорія виховання» / Галина Михайлівна Гуменюк – Івано-Франківськ: Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, 2000. – 210 с.

В статье автор рассматривает состояние сформированности национального сознания у будущих офицеров-пограничников. Обозначено составные элементы: компоненты, показатели и установлены уровни сформированности национального сознания курсантов, которые обучаются на специальности «Перевод». В результате констатирующего эксперимента установлено действительный уровень национального сознания будущих офицеров. Автор обозначил основные пути улучшения процесса формирования национального сознания курсантов во время профессиональной подготовки.

Ключевые слова: национальное сознание, компоненты, показатели и уровни, результаты констатирующего эксперимента, пути повышения национального сознания.

The author researches the state of forming of the future border guard officers' national consciousness. Its structure has been defined i.e. components and factors; the level of the future border guard officers' national consciousness development, specialized in "Translation" have been determined. The real level of national consciousness has been determined in the result of the experiment. The author has highlighted the main ways of the future border guard officers' national consciousness improvement in the process of professional training.

Keywords: national consciousness, components, factors and levels, experimental results, ways of national consciousness improvement.